

VYDÁVÁNÍ KORESPONDENCE A JEHO REFLEXE

Editologie je aplikovaná disciplína s významnou lingvistickou složkou; považujeme proto za užitečné informovat čtenáře Studií z aplikované lingvistiky o pracovním setkání odborníků z různých oborů, kteří se zabývají přípravou textů k vydání a tuto přípravu i teoreticky reflektují. Poněvadž jde o první text, který se v SALi této problematice dotýká, dovolíme si nejprve připomenout alespoň základní kontext.

V českém prostředí existují v zásadě dvě skupiny editorů (i editologů), jejichž přístup k ediční přípravě textu se tradičně poněkud liší: jednak historikové a archiváři, jednak literární vědci — textologové. První jmenovaní mají svou metodu popsánu a do značné míry normovánu v publikaci Ivana Štovička et al. (2002); druzí mají k dispozici příručku vzniklé na půdě Ústavu pro českou literaturu AV ČR (Havel — Štorek, 1971; Vašák et al., 1993) — i metodě v nich popsané přikládají mnozí editoři povahu normy. Už od doby, kdy byly první normativní příručky obou přístupů publikovány, se tu a tam ozývají hlasy upozorňující na skutečnost, že rozdílů mezi oběma přístupy je víc, než by odpovídalo rozdílům v charakteru vydávaných textů a ve funkcích edic (např. Hanzal, 1980; Adam, 2010). Proto je hodno ocenění, že ve spolupráci Masarykova ústavu AV ČR (v rámci řešení grantového projektu GA ČR T. G. Masaryk a Slovane) a Ústavu pro českou literaturu AV ČR bylo na 20. září 2012 svoláno kolokvium, jehož cílem bylo překonat příkopy dělící obě skupiny editorů a navázat mezi nimi dialog. Za téma bylo zvoleno vydávání korespondence, a to přinejmenším ze dvou důvodů: jednak jsou právě epistolární texty materiálem, který bývá edičně zpracováván oběma přístupy, jednak se v posledních letech nejen vydávání, nýbrž i výzkum korespondence bohatě rozvíjí. O rostoucím zájmu jazykovědců o korespondenční texty svědčí např. loňské kolokvium *Korespondenční texty a jejich lingvistické využití*, které uspořádala péčí doc. Zdeňky Hladké FF MU a o němž referovaly snad všechny české lingvistické časopisy. Příznačné je i to, že téma *Já píše Vám... Od dopisu k e-mailu* si letos zvolil i festival českého jazyka, řeči a literatury Šrámkova Sobotka.

Akce, o níž tu hodláme referovat, nesla název *Edice korespondence: průniky, shody a rozdíly textologického a archeografického přístupu* a zařadila se jako čtvrté v pořadí do řady textologických kolokvií, jež se od roku 2009 každoročně na podzim konají na půdě edičního a textologického oddělení ÚČL AV ČR. První kolokvium se zabývalo otázkami současné ediční praxe, druhé (2010) se soustředilo na ediční zpracování díla K. H. Máchy, třetí (2011) na problematiku variant a verzí, a než se toto číslo SALi dostane do rukou svým čtenářům, bude už minulostí i kolokvium páté, věnované v listopadu 2012 prezentaci vydávaných textů v elektronických médiích.

Na úvod kolokvia vystoupil jeho spiritus agens Jan Bílek (MÚ). Vyjádřil přesvědčení, že ediční činnost je stejně významná jako vědecké bádání a že vyžaduje přístup zodpovědný a odborně poučený; editologie je jen jedna a musí zahrnovat aspekty všech oborů — archivnictví, historie, literární vědy i lingvistiky. Zdůraznil rovněž, že nejde o volnou, interpretačně založenou nauku, nýbrž o disciplínu, která má své normy a pravidla a v níž organizovanost a jednotnost prospívá kvalitě.

Michal Kosák (ÚČL) poté přednesl referát o dějinách vydávání korespondence v literárně (vědně) koncipovaných edicích. O vydávání dopisů metodologicky uvažoval už zakladatel moderní české textologie Jan Jakubec na přelomu 19. a 20. století. Arne

Novák proti ideji dokumentárních edic položil pojetí epistolárního materiálu jako potenciálního uměleckého díla, dává za příklad listy Boženy Němcové a vzájemnou korespondenci Jana Nerudy a Karoliny Světlé. Estetickou funkci korespondence může v edici podpořit už výběr dopisových jednotek, jejich řazení i koncepce doprovodných textů. Kritické a ediční zásady (1947), které se pokusily standardizovat ediční práci v oblasti beletrie, ještě ponechávaly v případě korespondence otevřenu možnost volby mezi diplomatickým otiskem a užitím pravidel pro zacházení s uměleckými texty. Brzy poté byl však diplomatický přístup odmítnut Rudolfem Havlem (1951) a v pravidlech zpracovávání literárních dokumentů, navržených Olgou Sjevkovskou (1962), se už difference mezi jazykovou přípravou dopisů a literárních textů nepředpokládají. V současné době vznikají edice korespondence, které se různými cestami snaží vyhovět oběma možným čtením korespondence, estetickému i dokumentárnímu, a vyjít vstříc oběma typům adresátů — široké čtenářské obci i odborníkům.

Přístup archivářů k vydávání dopisů představila v podobné dějinné perspektivě Ivana Ebelová (FF UK v Praze). Příručka (Štoviček et al., 2002) podle ní slouží jako norma, avšak pro způsob edičního zpracování má význam také povaha materiálu (např. zda jde o korespondenci soukromou, nebo úřední), účel a adresát edice a v neposlední řadě editorova zkušenost, rozum i cit. Současné archivní edice korespondence jsou vesměs řazeny chronologicky, konzultovány s lingvisty, zpravidla obsahují zevrubnou ediční poznámku a řadu dalších doprovodných složek, jako jsou úvodní historická studie, popis pramenů, rejstříky, obrazové přílohy či bibliografické soupisy. Referující upozornila na to, že v Německu a Polsku se editoři (historikové i lingvisté) každé dva roky setkávají na společných konferencích.

V druhém bloku příspěvků se těžiště zájmu přeneslo od obecných otázek ke konkrétním současným edičním projektům. Robert Adam (FF UK v Praze) seznámil publikum s postupem prací na grantovém projektu GA ČR *Korespondence Karla Havlíčka*, s jeho návazností na vydávání korespondence B. Němcové i s rozdíly v technice a koncepci prací na obou edicích. Vyjádřil přitom přesvědčení, že čtenářské edice uměleckých i dokumentárních textů by měly být edičně zpracovávány podle týchž ustálených pravidel. Daniela Iwashita (ÚČL FF UK v Praze) informovala o ediční řadě zpřístupňující čtenářům výseče korespondence Jakuba Demla a o tom, s jakými problémy (více verzí dopisů, obtížná dostupnost) se tyto edice, připravované za podstatné spoluúčasti studentů, potýkají. Jan Bílek poté prezentoval sedm doposud vydaných svazků nejrozsáhlejší současné ediční řady zaměřené na korespondenci, totiž *Korespondence T. G. Masaryka*, a zvlášť charakterizoval koncepci zatím posledního svazku, publikujícího vzájemnou korespondenci TGM a Josefa Kaizla.

Jako poslední na kolokviu vystoupila Marie Havránková (ÚČL), spolueditorka korespondence členů Pražského lingvistického kroužku. Ve svém referátě představila připravovanou výběrovou vědeckou edici přijaté korespondence PLK (tj. korespondence odborné, mnohojazyčné a časově omezené) a hlavní úskalí její ediční přípravy. V obecnějším zamyšlení připomněla, že jednotný textologický přístup v duchu Editorů a textů umožňuje srovnávání vydávaných textů. Dopis má podle M. Havránkové od počátku estetickou funkci a není míněn jako dokument. Čtenáři korespondenční edice pak předpokládají jeho autenticitu a hledají v něm fakta, svědectví, příběh

i krásu slova; je tedy jen logické, že dokumentární i literární (textologický) přístup se v ediční praxi překrývají.

Závěrem bychom rádi vyjádřili naději, že nejen výměna zkušeností mezi archi- váři, historiky, literárními vědci a lingvisty, nýbrž i snaha o sblížení edičních pří- stupů nabude díky setkání, o němž jsme tu referovali, na intenzitě. Domníváme se, že by to bylo ve prospěch čtenářů i ve prospěch editovaných textů a jejich autorů.

Robert Adam

LITERATURA:

- ADAM, Robert (2010): Jak se v Česku jazykově upravují vydávané texty. In: Jiří Hasil (ed.), *Přednášky z 53. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: FF UK v Praze, s. 85–93.
- HANZAL, Josef (1980): O vydávání novodobých historických pramenů. *Česká literatura*, 28, s. 83–84.
- HAVEL, Rudolf (1951): Vydávání dokumentů k životu a dílu B. Němcové. *Slovo a slovesnost*, 13, s. 175–178.
- HAVEL, Rudolf — ŠTOREK, Břetislav et al. (1971): *Editor a text. Úvod do praktické textologie*. Praha: Československý spisovatel.
- Kritické a ediční zásady pro vydávání novočeských autorů (1947). *Věstník ČAVU*, 56, s. 64–68.
- SVEJKOVSKÁ, Olga (1962): Jak vydáváme literární dokumenty. *Sborník Národního muzea v Praze [Řada C — literární historie]*, sv. VII, č. 3, s. 93–97.
- ŠŤOVÍČEK, Ivan et al. (2002): *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha: Archivní správa MV ČR.
- VAŠÁK, Pavel et al. (1993): *Textologie. Teorie a ediční praxe*. Praha: Karolinum.

PRAŽSKÉ PŘEDNÁŠKY ZAHRANIČNÍCH PROFESORŮ¹

Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK v Praze se v roce 2013 podařilo uspořádat unikátní cyklus přednášek.² Dvanáct lingvistů z renomovaných evropských pracovišť přijalo pozvání, aby pražskému publiku představili své pohledy na poznávání jazyka a komunikace. Studentům i pedagogům se tak naskytla možnost blízkého seznámení s aktuálními výzkumy z oblastí, jako jsou konstrukční gramatika, evoluce jazyka, sociolingvistika, typologie nebo osvojování jazyka. Prvním sedmi přednášejícím, kteří vystoupili na jaře, věnujeme tuto zprávu.

Celý cyklus zahájila Kerstin Fischerová, lingvistka působící na Syddansk Universitet, která se odborně věnuje především konstrukční gramatice a konverzační analýze. Ve svých třech přednáškách (25.–27. 3.) pražskému publiku předestřela náhledy na gramatická zkoumání ve třech různých kontextech.

1 Příspěvek vznikl s podporou projektů SVV 267102 a RVO 68378092.

2 Přednášky se uskutečnily v rámci projektu „Rozvoj a inovace bakalářského studia českého jazyka v Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK v Praze“ (CZ.2.17/3.1.00/33275), který se realizuje v období 2011–2013 za finanční podpory Operačního programu Praha Adaptabilita.